

Kulturarv som strategisk virkemiddel i lokal utvikling: Norsk Industriarbeidermuseum mellom det globale og det lokale

Inger Birkeland, postdoktor
Institutt for geografi
Universitet i Bergen

”Stedsplanlegging: Mennesker og vann i Tinn og Rjukan”

- Kultur som drivkraft for bærekraftig stedsplanlegging
- Deltakende aksjonsforskning – korte ned avstanden mellom vitenskap og handling
- Mobilisere sosiale og kulturelle ressurser for planlegging for levende steder
- Fokus på sosiale og kulturelle betydninger av vann
- Tre delprosjekter 2005-2009
- Med Industriarbeidermuseet: Industrikultur og landskapsforståelse

Norsk Industriarbeidermuseum, Vemork, Rjukan

- Åpnet i 1988
- Sterk forankring i fagbevegelsen
- Industriarbeiderens perspektiv på den industrielle kulturarven
- 30 000 besøkende, 14 ansatte, nasjonal status (90 % fra staten)

Vemork kraftstasjon, ferdigstilt i 1911, den gang verdens største kraftstasjon

Per Berntsen (2005): ”Forandringer” (“Changes”). Fotografi.
Copyright: Per Berntsen, gjengitt med tillatelse

Forskningssamarbeidet med museet

- Industrialismens natursyn: ”the way of the machine”
- Vet lite om den ikke-materielle industrielle kulturarven
- Kulturarvinstitusjoner har stor innflytelse i kraft av sin størrelse, miljø- og samfunnsansvar
- Deltakende aksjonsforskning: Mål og metoder utvikles sammen med dem som er berørt av forskningen og forskningsprosessen er noe deltakerne kan bruke for å skape endring i ønsket retning

Noen erfaringer fra samarbeidet

- Få modeller i Norge for samarbeid mellom museum og forskning, mye å hente internasjonalt
- Få eksterne midler (mange sitter på gjerdet...)
- Museet selv har ikke midler til forskning
- Mange fag kan bidra
- Mitt prosjekt: fra et fokus på utvikling av kunnskap **for** museets arbeid, til utvikling **av** museet og utvikling **gjennom** museet (museet som "utviklingsaktør")
- Samarbeid med dr. Lianne Gibson, Dept of Museum Studies, University of Leicester

Utfordring for museet

- Hva skal Norsk Industrierbeidermuseum være i dag, i en globalisert samtid med verdensarvprosesser, solid nasjonal status, og med sterk lokal legitimitet og forventninger til bidrag i lokal utvikling?
- Hvordan spille ut museets identitet lokalt, nasjonalt og globalt?
- Innspill til museets strategiplan

I globalt perspektiv

Tekniske og industrielle kulturminner knyttet til Rjukan og Notodden på verdensarvlista?

"RA vil konkludere med at Norge bør føre opp på landets tentative liste temaet hydroelektrisk kraftproduksjon – prosessindustri – industristed, lokalisert til Rjukan og Notodden kommuner. RA finner det sannsynliggjort at arven tilknyttet denne virksomheten i disse to kommunene er av tilstrekkelig verdi til å bli nominert til Unescos verdensarvliste. Som verdensarv vil dette da omfatte anlegg for kraftproduksjon, industrianlegg, transportsystem og stedsdannelse knyttet til disse aktivitetene"...
(Riksantikvaren, 17.6. 2008)

Verdensarv som en form for globalisering

- Globalt fellesskap? (Barbara Kirchenblatt-Gimblett)
- Summen av nasjonal kulturarv? (James Pocock)
- Kulturell forflatning? (David Lowenthal)
- Nøkkel til utvikling av bærekraftige steder? (planleggere, politikere, konsulenter, praktiskere, investorer, entreprenører, grunneiere...)
- En liste – ingen penger – mye arbeid
- Utfordringer: Klimaendringer, kulturarv blir mer komplekst, bærekraft blir mer og mer viktig (bruk og vern)
- NB: klima- og miljøutfordringer representerer globale prosesser med lokalt nedslagsfelt på kulturarvfeltet, det er liten bevissthet i kultursektoren om miljø og klima i Norge

I nasjonalt perspektiv

Nasjonal museumsreform

- Lokal forankring, regional konsolidering og nasjonale nettverk
- Reformen har vært positiv for museet, ingen store endringer
- Museet leder nettverk for arbeiderkultur og deltar i internasjonale nettverk som TICCIH og Worklab
- Utfordring: større behov for å avklare hva museet skal være i framtida
- Finansiering av museer i framtida: bekymringer

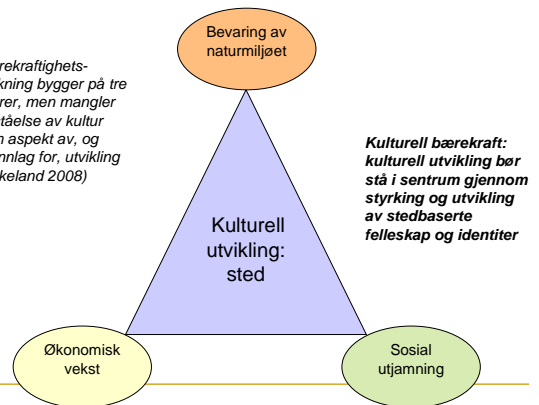
I lokalt perspektiv

Det er denne arenaen som bør styrkes i museets strategi

Rjukan

- Rask industrialisering og vekst
- Ensidighet og avhengighet av vannkraft
- Avindustrialisering og "The narrative of decline"
- "Det gode sted"? Vann og vannkraft - stedstap
- Hvilke kulturelle behov avfører avindustrialiseringen?
- Behov for nye narrativer hvor "kultur" representerer både problem og løsning

Bærekraftighets-tenkning bygger på tre pilarer, men mangler forståelse av kultur som aspekt av, og grunnlag for, utvikling (Birkeland 2008)

Og hva så?

Museumsfeltet i endring globalt, synet på industriell kulturarv i endring

Endret syn på den industrielle kulturarven

FØR

- Gjenstandsorientert
- Materiell kulturarv
- Restene etter industrialiseringen: monumenter, tekniske installasjoner, maskiner, arkitektur

NÅ

- Konstruktivistisk syn på kulturarv
- Hvem sin kulturarv er den industrielle kulturarven?
- Perspektiver, kontekster og formål, makt og kunnskap, identitet, konflikt og forhandling i sentrum

Den industrielle kulturarven som landskap

- Landskap: "a totality, as perceived by people, whose character is the result of natural and human factors" (Kenneth Olwig)
- Reflekterer og uttrykker maktrelasjoner, innad i samfunnet, og mellom samfunn og natur
- En kollektiv historie og geografi som genererer både handling og mening
- Museet må fortolke dette landskapet

Kulturarven som landskap: to maktanalytiske implikasjoner

- 1) Klassemotsetninger i industrisamfunnet
- 2) Natur-samfunn som maktrelasjon i industrialiserte samfunn

Klassemotsetning og klassekamp

- I post-industrielle samfunn må industrimuseer definere seg selv på nytt (identitet ikke gitt)
- Arbeiderkultur har ikke høy status
- Kamparena: hvem skal definere et sted og en regions kulturelle identitet?
- "Working-class histories... are omitted or downplayed in an industrial site's official memory (Shackel and Palus 2006)

Natur- samfunn

- Industrisamfunn interagerer med naturen på mange, selvfølgeliggjorte måter
- Vi vet ikke hva "natur" er, men vi kan vite hva natur betyr (Noel Castree)
- Nyliberal politikk og NPM har konsekvenser for naturen som ikke kan løses med "miljøpolitikk"
- Aldo Leopold's "land ethic": Vi må slutte å se natur som en vare i et marked, vi må lære å se natur som fellesskap (community)

For Norsk Industrierbeidermuseum

- Utfordring: unngå at industriell kulturarv blir et politisk symbol for elitene på måter som overskygger dem og det som gjorde industrialiseringen mulig
- Industrierbeideren
- Naturen

Tre framtidscenarier

- 1) Disneyifisering: Museet tar skrittet fullt ut i opplevelsesøkonomien
- 2) Post-museum: Museets pedagogiske rolle, museet som kunnskapsinstitusjon
- 3) Det stedbaserede museum: Museet som utviklingsaktør og tilrettelegger for lokal kulturell utvikling

Disneyifisering – ikke nødvendig verken med lokal forankring eller orientering

- I Danmark er de statsfinansierte museene under press fra politikere som krever "accountability", turismeindustrien som er dyktige på salg og markedsføring, og fra generelt mer krevende og bevisste kulturbrukere (Dorte Skot-Hansen)
- Opplevelsesøkonomien – problematisk begrep, ikke ønskelig "gestalt switch"

Post-museum – nødvendig med en lokal forankring, lokal-global orientering

- Museet som pedagogisk institusjon (Eileen Hooper-Grenhill)
- Læring i museum: kunnskap overføres ikke fra museet til besøkende, men skapes i dialog mellom museum og besøkende
- Kommunikasjon: reise de viktige spørsmålene, bidra til debatt om miljø- og samfunnsansvar
- Ikke undergrave museets bærende ide: folkeopplysning

Det stedbaserete museet – avhengig av lokal forankring og lokal orientering

- Mye til felles med ideer bak økomuseum
- Museet som lokal utviklingsaktør
- Bygge på museets sterke legitimitet lokalt for å skape bærekraftig utvikling på lang sikt basert på stedsidentitet, lokale livsformer og tilhørighet
- Sterk lokal forankring og orientering men åpenhet mot verden omkring

www.chora.no

Takk for meg!